

Наталія Дзьомба

канд. наук з соц. ком.,
ст. викл. кафедри ЖЗМК,
Національний університет
“Львівська політехніка”,
dznatalia@ukr.net

ДИТИНА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА: УКРАЇНСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА У ФОРМУВАННІ ПРАВОСВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ

© Дзьомба Наталія, 2020

Стаття є студією-прологом до дослідження складної масштабної наукової проблеми, яку можна означити як “журналістика і культура дитинства”. Засадничим питанням цієї наукової ділянки є образ дитини, який формують засоби масової інформації, головню у такому ключі: дитина – це правовий суб'єкт чи безправний об'єкт.

Питання досліджено через вивчення журналістської активності в інформуванні суспільства про права дитини та основний міжнародний юридичний документ, який ці права офіційно закріплює, – Конвенцію про права дитини. Емпіричний матеріал індуктивно звужено до головних випусків найрейтинговіших новинних програм українських телеканалів (“1+1”, “ІSTV”, “СТБ”, “ІNTEP”) дня тридцятої річниці прийняття Конвенції – 20 листопада 2019 року. Тоді ж, 20 листопада, світ щорічно відзначає Всесвітній день дитини. Увага засобів масової інформації до питання прав дитини у цей день є показовим критерієм інтересу журналістики до т. зв. дитячого питання загалом. Й особливо – крайнього разу: заходи з нагоди 30-річчя Конвенції могли стати вдалим інформаційним приводом для привернення уваги суспільства до питання прав дітей.

Моніторингу названих ЗМІ на предмет інформування про Конвенцію передусе коротка розвідка про заходи – в Україні та за кордоном – з відзначення тридцятиріччя прийняття цього міжнародного документа. Усі новини, які безпосередньо стосувалися дітей, проаналізовано з ракурсу формування уявлення про мало- чи неповнолітніх осіб як суб'єктів права.

Визначено основний мотив звернення журналістів до тем, пов'язаних із дітьми, вказано на недоліки їх висвітлення. Встановлено вплив телевізійної новинної журналістики на формування правосвідомості суспільства щодо дітей.

Ключові слова: журналістика; права дитини; Конвенція про права дитини; суб'єкт права; правосвідомість; культура дитинства.

Natalia Dzomba

CHILD AS A SUBJECT OF RIGHT: UKRAINIAN JOURNALISM IN THE FORMATION OF SOCIAL AWARENESS FOR CHILDREN

The article is a studio prologue to the study of a complex large-scale scientific problem, which can be described as “journalism and the culture of childhood”. The basic question of this scientific area is the image of the child who forms the media. The key is that a child is a legal entity or a dispossessed entity.

The issue was investigated through a study of journalistic activity in informing society about the rights of the child and the main international legal document that officially enshrines these rights – the Convention on the Rights of the Child. The empirical material has been inductively narrowed down to the main issues of the most rated news programs of Ukrainian TV channels (“1+1”, “ISTV”, “STB”, “INTER”) on the thirtieth anniversary of the Convention – November 20, 2019. At the same time, on November 20, the world annually celebrates World Children’s Day. The media’s attention to the issue of children’s rights on this day is an indicative criterion for journalism’s interest in the so-called child issue in general. And especially – at the very least: the events to mark the 30th anniversary of the Convention could be a good informational occasion for raising the public’s attention to the issue of children’s rights.

The monitoring of the said media for information on the Convention is preceded by a brief reconnaissance of measures – in Ukraine and abroad – to mark the 30th anniversary of the adoption of this international instrument. All news that was directly related to children was analyzed from the perspective of forming a view of juveniles as legal entities.

The main motive for the appeal of journalists to topics related to children is identified, and the shortcomings of their coverage are highlighted. The influence of television news journalism on the formation of society’s awareness of children has been established.

Key words: journalism; the rights of the child; the Convention on the Rights of the Child; the subject of law; justice; the culture of childhood.

Постановка проблеми. Засоби масової інформації потенційно є одним із чи не найдієвіших механізмів результативного функціонування впровадженої минулого століття на міжнародному рівні ідеї-норми про правову суб’єктність дітей. Прописані у відповідних юридичних документах (Женевська декларація 1924 р., Декларація прав дитини 1959 р., Конвенція ООН про права дитини 1989 р.), права дитини реалізовуватимуться в умовах високого рівня демократичної правосвідомості суспільств. “Цей процес у суспільстві (формування правосвідомості. – *Н. Дз.*), – знаходимо підтвердження вищенаведеному у юридичній літературі, – відбувається як стихійно, так і в результаті цілеспрямованої діяльності недержавних громадських формувань, держави, її органів і установ у ході здійснення ними інформаційної діяльності (курсив наш. – *Н. Дз.*)” [14].

Питання залученості журналістики у процес формування уявлення громадськості про неповнолітню особу як таку, що володіє комплексом прав (правового суб’єкта, а не безправного об’єкта), є складовою масштабної проблеми участі ЗМІ у програмуванні культури дитинства в соціумі. Форма сприйняття і поводження із дітьми, яка з матеріалами засобів масової інформації ін’єкційно вводиться у світогляд окремої людини і суспільства загалом, може розцінюватися як важливий критерій демократичних устремлінь і моральності журналістики як соціального інституту.

Аналіз, огляд останніх досліджень проблеми. Окреслена проблема є предметом щонайменше двох галузей знання – журналістської етики та медіакритики. Саме на такому міждисциплінарному ґрунті можливе цілісне та доцільне (практично зорієнтоване) вивчення наукової проблеми “журналістика і культура дитинства”. Журналістська етика, як “(...) набір правил і норм поведінки, яких мають дотримуватися всі, хто збирає, опрацьовує та поширює масову інформацію” [6; с. 16], очевидно, не може оминати медіакритичного шляху доведення таких “моральних теорем”. Ідейно мертвим, з іншого боку, буде критичний огляд ЗМІ, який є самоціллю (критика заради критики) і позбавлений обґрунтованих етичних висновків.

Дослідження, що містило б відповідь на питання про модель культури дитинства, яку цілеспрямовано чи за інерцією (теж, до речі, вартій уваги аспект) формують українські засоби масової інформації, та на цій основі пропонувало б етичні норми із висвітлення теми дітей, досі не здійснено. Історіографію проблеми все ж формують і медіакритичні матеріали (часто публіцистичні за формою) як відгук на випадки грубого порушення прав дітей з боку журналістів, і матеріали з

журналістської етики щодо морального поведіння медійників із дітьми. З-поміж останньої групи передусім варто назвати “Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей” Міжнародної федерації журналістів [9] (2001) і “Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами” [8] (1999). Окрім цих міжнародних джерел, існує низка українських документів з журналістської моралі щодо дітей (кодекси, рекомендації), які в деяких положеннях є суперечливими і не охоплюють усіх проблемних моментів відповідної журналістської практики. Детальніше про це йдеться у статті авторки “Проблеми журналістської моралі щодо прав дитини” [3] (2018). Такі висновки із названої студії спонукали до дослідження правомірності положень документів із журналістської моралі щодо дітей. Цю проблему вивчено у публікації “Права дитини та обов’язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей” [2] (2019).

Психологічно обґрунтовані норми морального поведіння журналістів із дітьми, залученими до медіавиробництва, наводить Любов Найдьонова у статті “Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект” [11] (опублікована у збірнику медіакритичних та -етичних матеріалів “Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил” [5] (2016)). Необдумане поведіння із дітьми під час збирання інформації та безпринципне висвітлення у ЗМІ проблем, що стосуються дітей, спричиняє, за Л. Найдьоновою, серйозні небезпеки для неповнолітніх та суспільства загалом. У названій статті авторка виокремлює такі чотири типи загроз: ризик емоційного враження, ризик повторного травмування у разі згадування страшних подій (короткотермінові), ризик руйнування стосунків у реальному соціальному оточенні дитини внаслідок демонстрації її в медіа, ризик знецінення дитинства в соціумі (довготривалі) [11]. Останній із ризиків Л. Найдьонова пояснює так: “Телебачення має значний вплив на формування менталітету й моделює ставлення соціуму до багатьох проблем свого існування. (...) Із часткових випадків неетичної поведінки окремих журналістів, редакцій, каналів, мовників до дитини може сформуватися загальний *тренд знецінення дитинства* (курсив наш. – Н. Дз.). А це ризик системний – негативні зміни в культурі, які порушують механізми її відновлення” [11; с. 21].

Тренд щасливого дитинства чи, інакше кажучи, *дитиноцентричного суспільства* не може формуватися без циркулювання в інформаційному просторі у той чи інший спосіб поданого меседжу про права дітей та, відповідно, основний міжнародний документ, який ці права офіційно закріплює, – Конвенція про права дитини.

Мета та завдання статті. Визначити вплив засобів масової інформації на адекватне сприйняття в українському суспільстві неповнолітніх осіб – з їхніми, специфічними відповідно до вікових особливостей, правами. Першочерговим завданням для реалізації такої наукової мети є проведення моніторингу новинних програм телеканалів України на предмет інформування про Конвенцію ООН про права дитини, що виступає основним фактологічним та юридичним аргументом правосуб’єктності дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілком логічно, першим положенням “Норм та принципів висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей” Міжнародної федерації журналістів є рекомендація активно поширювати інформацію про Конвенцію ООН про права дитини. “Вони (журналісти. – Н. Дз.) мають сприяти якомога ширшому розповсюдженню інформації про Міжнародну Конвенцію про права дитини (...)” [9, с. 51], – йдеться у документі. Значення масового інформування для дотримання Конвенції усвідомлювали і її розробники, адже відповідна вимога прописана в статті 42: “Держави-учасниці зобов’язуються, використовуючи належні і дієві засоби, широко інформувати про принципи і положення Конвенції як дорослих, так і дітей” [7; с. 38].

20 листопада 2019 року світ відзначав тридцятиріччя прийняття Конвенції про права дитини та Всесвітній день дитини. Це була добра нагода для журналістів нагадати суспільству про те, що діти мають права, і дорослі зобов’язані, окрім як не порушувати їх, – сприяти реалізації цих прав. Якщо сама Конвенція – давно не новина, то тридцять років дії цього міжнародного документа і приурочені до цього дня заходи – вдалиий інформаційний привід для звертання уваги на питання прав дітей.

Напередодні Всесвітнього дня дитини у Києві відбулася прес-конференція “30-річчя Конвенції ООН про права дитини: сучасні виклики в Україні”, яку організувала ГО “Всеукраїнська фундація “Захист прав дітей”. Під час заходу спікери навели важливі факти із найпроблемніших напрямів дотримання прав дитини в Україні. Від журналістів прозвучали два нечітко сформульовані запитання, а конференц-зал прес-центру “Укрінформ”, де відбувався захід, був майже порожнім. З ініціативи Національної ради дітей і молоді проведено Всеукраїнський форум “Україна зростає разом зі мною”, участь у якому взяв Президент України Володимир Зеленський із дружиною Оленою. Також з нагоди тридцятої річниці Конвенції Україна долучилася до глобальної акції Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ): двадцять п’ять українських міст на один день передали місцеву владу дітям і заслухали їхні пропозиції та побажання. Світову практику участі дітей у роботі парламентів, що теж приурочено до Всесвітнього дня дитини, Україна перейняла щойно цього року. Так, на пленарному засіданні Верховної Ради України 15 листопада 2019 року в ложі гостей були діти, слово від яких із трибуни виголосила п’ятнадцятирічна Лідія Давида зі Львова, учасниця Міжнародного саміту ЮНІСЕФ для міст, дружніх до дітей та молоді. Варто навести фрагмент цього чіткого і лаконічного виступу: “Ми пропонуємо створювати платформи та майданчики, де діти могли б вільно висловлювати свою думку, розвивати дитяче самоврядування на всіх рівнях. Перш за все це є реалізацією права дитини – бути почутою, яка закладена в Конвенції ООН про права дитини” [12].

30-річчя Конвенції ООН про права дитини у країнах Європи відзначали масштабніше та різноманітніше. Наприклад, із програмою заходів міста Берна (Швейцарія) можна ознайомитися на сайті міжнародного благодійного фонду з допомоги дітям *Stiftung Kinderdorf Pestalozzi*. Протягом трьох годин 20 листопада на центральній площі Берна відбувалися концерти, діти інтерв’ювали політиків на тему прав дитини та висловлювали свої побажання щодо майбутнього світу. У Відні (Австрія) низка заходів у Всесвітній день дитини 2019 р. (наприклад, дискусія “Від дитячої кімнати під наглядом до кліматичної демонстрації – наскільки вільними є діти сьогодні?”) стала підсумком місяця різноманітних акцій про права дітей.

Скромна програма заходів із відзначення дня прав дитини в Україні дещо обмежувала журналістів у донесенні до суспільства відповідної ідеї. Проте у головних випусках найрейтинговіших новинних програм українських телеканалів [1] – “ТСН” (“1+1”), “Факти” (“ІSTV”), “Вікна-новини” (“СТБ”), “Подобиці” (“Інтер”) – 20 листопада 2019 року 19 % ефірного часу було відведено на сюжети про дітей. Увагу до тем, пов’язаних із дітьми, виявив кожен зі згаданих телеканалів: “1+1”, “СТБ” та “Інтер” – по три сюжети, “ІSTV” – один сюжет. Тематично усі ці матеріали спрямовані на захист тих чи інших прав дітей – права дитини на життя (ст. 6 Конвенції) (“Трагедія під час пологів”, “Вікна-новини”, “СТБ”; “Наслідки пожежі”, “ТСН”, “1+1”), права на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства (ст. 19) (“Виховання стусанами”, “Вікна-новини”, “СТБ”), права на захист та догляд, якщо дитина потерпає від збройного конфлікту (ст. 38) (“На лінії вогню”, “ТСН”, “1+1”). Репортажі про дотримання закону, згідно з яким перевезення малолітніх дітей в автомобілях повинно здійснюватися у спеціальних автокріслах, що саме того дня вступив у дію, трансливалися у новинних випусках усіх чотирьох телеканалів.

Поняття “права дитини” можна було почути в одному з десяти сюжетів, які більшою чи меншою мірою стосувалися т. зв. дитячого питання. Репортаж телеканалу “Інтер” “Дитячий форум у Житомирі” розповідав про захід, організований у місті до 30-річчя Конвенції ООН про права дитини. У ньому, відповідно, згадувалося про цей міжнародний документ. Але проявивши інтерес до події на відзначення річниці Конвенції, чим не зацікавилися інші телеканали, журналісти “Інтера” насправді підготували рекламний матеріал про політичну партію “Опозиційна платформа – За життя”. Фрагмент із сюжету інтерв’юєських “Подобиць” про шкільний захід у Житомирі: “У гості приїхали викладачі кращих вишів регіону та народний депутат від “Опозиційної платформи – За життя” Юрій Павленко” [4]. Одразу після цих слів подано тривалий коментар згаданого депутата, а викладачів “кращих вишів регіону” почути не довелося. Пряма мова дітей у сюжеті з Дитячого (!) форуму теж майже відсутня, за винятком короткої репліки школярки Олі (прізвища не згадано). Третину тривалості в ефірі цієї новини становить виступ депутата, який залишається у кадрі майже

протягом усього сюжету. А слова, що мали б бути ключовими для заявленої провідної теми, – “права дитини”, “Конвенція про права дитини” – за кількістю використання поступаються озвученню назви політичної сили, яку представляв депутат–гість заходу, і його прізвищу.

Окрім того, у матеріалі новинної програми “Інтера” “Дитячий форум у Житомирі” порушено усі стандарти інформаційної журналістики, за винятком оперативності. Так, ведуча у студії перекручує назву Конвенції про права дитини, використовуючи замість прийменника “про” – “із”, що є незначним, та все ж недотриманням вимоги точності інформації. У журналістському сюжеті звучить словосполучення “зовсім недитячі теми”, під яким кореспондентка має на увазі “діяльність українського парламенту, законопроекти, а також дитячі права та обов’язки” [4]. Це формулювання є порушенням не тільки журналістського стандарту “відокремлення фактів від коментарів” (кореспондентка береться визначати “недитячі теми”), а й суперечливим щодо Конвенції ООН про права дитини (ст. 12, ч. 1: “Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю” [7; с. 12]). Таке висловлювання – “недитячі теми” – не гармоніює, а навпаки, контрастує з ідеєю прав дитини, адже є, можливо, несвідомим у конкретному випадку, та все ж ейджистським (дискримінаційним за віковою ознакою) і потенційно сприяє применшенню дітей порівняно з дорослими – едалтизму.

Немає підстав назвати цю новину вдалою і з огляду на такий стандарт журналістики, як повнота інформації. Так, журналістка не згадала про те, чи ратифікувала Україна документ, з нагоди 30-річчя якого знято сюжет, і коли саме він набув чинності в Україні. Не про дотримання повноти інформації та достовірності водночас свідчить те, що авторка матеріалу часто наводить факти, які озвучив депутат Юрій Павленко, якого, попри виконання свого часу обов’язків Уповноваженого Президента України з прав дитини, тепер не можна вважати експертом у цій сфері. До прикладу: “Та основною темою дня стала Конвенція з прав дитини, підписана рівно тридцять років тому. Документ забезпечує права дитини та гідний рівень життя. Однак, за словами Юрія Павленка, статистика поки не втішає” [4].

Чи не найпереконливішим аргументом заангажованості “Інтера” у сюжеті про житомирський захід із відзначення річниці Конвенції є матеріал цього ж випуску “Подобиць”. У півхвилинному (!) сюжеті “Свіжа кров для Парламенту” увагу телеглядача зосереджують на єдиній фразі Президента В. Зеленського під час спілкування з дітьми в межах Всеукраїнського форуму “Україна зростає разом зі мною”. Відсутня пряма мова дітей-учасників цього заходу всеукраїнського масштабу, інформація про те, з якої нагоди він проводиться. Новину роблять з іншого – неофіційного напівжартівливого висловлювання Володимира Зеленського: “Тому, будь ласка, Даша (учасниця заходу. – *Н. Дз.*), підтягуйте таких, як Ви, до Верховної Ради, нікому не говоріть, але вже пора міняти і цих” [13]. Журналістський стандарт балансу, отже, з огляду на різні критерії (тривалість сюжетів, масштаб подій, посадовий рівень присутніх осіб, зрештою), також грубо порушено.

Інші телеканали, інформуючи про злодіяння чи неухважність щодо дітей, – на дорогах; у лікарнях і дитячих садочках (“СТБ”); поблизу війни (“1+1”) – самі порушують їхні права у виконанні журналістської роботи. Сюжети за участі дітей, які транслювали чотири названі канали у прайм-тайм 20 листопада 2019 року, у багатьох аспектах не дотримали етичних вимог Міжнародної федерації журналістів. Хоча “Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей” МФЖ розроблено на основі Конвенції ООН про права дитини. Найперше упушення кореспондентів полягало у тому, що навіть у Всесвітній день дитини та 30-річчя Конвенції вони не пропагують ідеї прав дітей. За наявності у телепросторі того ж дня сюжетів, що стосуються дітей, і відсутності у кожному з них згадки про визнані ще 30 років тому на міжнародному рівні права неповнолітніх, така неухвага означає або журналістську необізнаність з права, або те, що правовий ракурс т. зв. дитячого питання на телебаченні свідомо не в пріоритеті.

Сюжет на особливо актуальну в цей час тему – діти і війна, до якої привернули увагу журналісти “ТСН” саме 20 листопада, розповідає історію сім’ї з дво- та трирічними малюками, яка живе у безлюдному селі за три сотні метрів від лінії фронту. Та якщо у цьому репортажі бачимо горе і стійкість конкретних людей, що, безумовно, важливо показувати, то не чуємо про дії та

відповідальність держави перед цими та іншими зачепленими війною дітьми. Ст. 38 ч.4 Конвенції про права дитини гарантує: “Згідно зі своїми зобов’язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов’язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, держави-учасниці зобов’язуються вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними” [7; с. 33]. Журналістка “ТСН” відповідної інформації не з’ясовує, натомість констатує таке: “Щоб діти мали дитинство навіть поруч із зоною обстрілів, мама з бабусею та дідусем тут цілодобово гарують на господарстві” [10].

“Сфокусуйтеся на впливі збройних конфліктів на дітей – на прямій загрозі життю, психологічному та психічному здоров’ю, особистому розвитку, непрямим ефектах погіршення якості послуг, які надають дітям та їхнім сім’ям, – рекомендують автори посібника “Медіа та права дитини. Підручник для журналістів, створений самими журналістами”, і цього дотримано у сюжеті “ТСН”. – Розкажіть про інші небезпеки для дітей – про довготривале закриття шкіл чи моральні травми, викликані бомбардуванням з повітря тощо, та про шляхи надання їм допомоги та захисту (курсив наш. – Н. Дз.). Напишіть про те, як мужньо діти поводитися під час обстрілів. Додайте людського фактора в політичний контекст” [8; с. 14]. Загалом інформаційно насичений репортаж “ТСН” “На лінії вогню”, апелюючи виключно до моралі й ніскільки до закону, втрачає правильний ідейний ракурс про правосуб’єктність дітей.

Особливо доречною була б згадка про Конвенцію ООН про права дитини у новинних репортажах про безпеку дітей під час перевезення в автомобілях. Хоч набуття чинності відповідного закону символічно збіглося у часі з 30-річчям прийняття Конвенції, на це не звернув уваги жоден кореспондент. Апелювали до обов’язків батьків без наголосу на правах дітей. Теж не йшлося про права дитини у правозахисному, на перший погляд, сюжеті “Вікон-новин” “Виховання стусанами”. І навіть більше, цей репортаж готували з порушенням журналістської етики. Журналіст і самі батьки дітей, які скаржилися на побиття з боку помічниці вихователки садочка, на камеру розпитують малолітніх про перебіг насильства над ними. Такі дії медіапрацівників є неетичними, адже вони загрожують дітям “повторним травмуванням” [11; с. 19]. “Уникати використання стереотипів та сенсаційного подання матеріалів, які стосуються дітей, з метою привернути до них увагу” [9; с. 51], – а в цьому, очевидно, і було призначення описаного репортажу, – закликає Міжнародна федерація журналістів. Цікаво, що саме т. зв. дитячими темами (й передусім темами-“слізьми”) телеканали заманюють до перегляду програми, анонсуючи їх на початку випуску новин. Так, “Вікна-новини” обіцяли повести своїх глядачів “слідами трагедії” (народження мертвого немовляти) і розповісти про “скандал у дитсадку”, а “ТСН” – показати, “чи є дитинство на війні”.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Привертаючи увагу суспільства до важливих питань життя дітей, українська журналістика все ще не представляє дитину повноцінним правовим суб’єктом. Про права дітей, як міжнародну юридично визнану норму, засоби масової інформації говорять вкрай рідко. Не сприяє її утвердженню і тип репрезентації та модель поведінки журналістів з дітьми-медіаперсонажами. Часто це скривджена беззахисна істота – “ікона страждання” [8; с. 15], яка цінна телебаченню відповідними емоціями і зовсім не цікава – позицією та думками. Сенсаційна оптика відбирання тем, пов’язаних із дітьми, призводить щонайбільше до безплідного глядацького співчуття, але не формування правової свідомості щодо дітей. Альтернативою ситуативному вдаваному інтересу медійників до суспільних проблем, пов’язаних із дітьми, мусить стати їх системний розгляд у правових координатах і з правозахисного ракурсу.

Результати цієї лаконічної розвідки підтверджують важливість порушеної проблеми, що актуалізує її дослідження із залученням масштабнішого емпіричного матеріалу.

1. Данькова Н. Детектор телерейтингів: підсумки 2019 року [Електронний ресурс] / Наталія Данькова // ДетекторMedia : сайт. Електрон. ст. 2020. 16 січ. Режим доступу: <https://detector.media/rinok/article/173957/2020-01-16-detektor-telereitingiv-pidsumki-2019-roku/>, вільний (дата зверн.: 20.01.2020). – Загол. з екрана. – Мова укр.

2. Дзьомба Н. Права дитини та обов'язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей / Наталія Дзьомба // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Журналістські науки: зб. наук. пр. 2019. Вип. 3. С. 110–121.
3. Дзьомба Н. Проблеми журналістської моралі щодо прав дитини / Наталія Дзьомба // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Журналістські науки: зб. наук. пр. 2018. Вип. 896. С. 33–40.
4. Дитячий форум у Житомирі [Електронний ресурс] // Подобиці (телеканал "Інтер"), випуск за 20 листопада 2019 року / Телеканал "Інтер". Режим доступу: <https://newsvideo.su/video/11812368>, вільний (дата зверн.: 25.11.2019). Загол. з екрана. Мова укр.
5. Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО "Телекритика" ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. К., 2016. 48 с. Режим доступу: http://ms.detektor.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 28.11.2019). Загол. з екрана. Мова укр.
6. Іванов В. Сердюк В. Журналістська етика : підручник / передм. В. Мостового. 2ге вид., випр. К.: Вища шк., 2007. 231 с.
7. Конвенція ООН про права дитини. Електрон. підруч. 49 с. Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf, вільний (дата зверн.: 20.11.2019). Загол. з екрана. Мова укр.
8. Медіа та права дитини: посібник для журналістів, створений самими журналістами / MediaWise ; МГО "Інтерньюз Україна". 2009. 64 с. Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, вільний (дата зверн.: 28.11.2019.). Загол. з екрана. Мова укр.
9. Міжнародна федерація журналістів (МФЖ). Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей // Медіа та права дитини: посібник для журналістів, створений самими журналістами / MediaWise ; МГО "Інтерньюз Україна". 2009. С. 51–52. Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, вільний (дата зверн.: 27. 11. 2019). Загол. з екрана. Мова укр.
10. На лінії вогню [Електронний ресурс] // Випуск ТСН. 19:30 за 20 листопада 2019 року / Телеканал "1+1". Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4F0BNAВMAJY>, вільний (дата зверн.: 25. 11. 2019). Загол. з екрана. Мова укр.
11. Найдьонова Л. Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект / Любов Найдьонова // Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : спеціальний звіт / ГО "Телекритика" ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. К., 2016. С. 14–22. Режим доступу: http://ms.detektor.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 20. 11. 2019.). Загол. з екрана. Мова укр.
12. Пленарне засідання Верховної Ради України (відео) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал : сайт. Електрон. текст. дані. Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/fsvview/184531.html>, вільний (дата звернення: 28. 11. 2019). Загол. з екрана. Мова укр.
13. Свіжа кров для Парламенту [Електронний ресурс] // Подобиці (телеканал "Інтер"), випуск за 20 листопада 2019 року / Телеканал "Інтер". Режим доступу: <https://newsvideo.su/video/11812368>, вільний (дата зверн.: 25.11.2019). Загол. з екрана. Мова укр.
14. Формування правосвідомості та інформаційної культури за допомогою права // Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Гриценко В. В. та ін. Основи інформаційного права України: навч. посіб. / за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. К. : Знання. 2004. 274 с. Електрон. підруч. Режим доступу: <https://buklib.net/books/32596/>, вільний (дата зверн. 18.11.2019). Загол. з екрана. – Мова укр.

References

1. Dankova N. Detektor telereitynhiv: pidsumky 2019 roku [Elektronnyi resurs] / Nataliia Dankova // DetektorMedia : sait. Elektron. st. 2020. 16 sich. Rezhym dostupu:

<https://detector.media/rinok/article/173957/2020-01-16-detektor-telereitingiv-pidsumki-2019-roku/>, vilnyi (data zvern.: 20.01.2020). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

2. Dzomba N. Prava dytyny ta oboviazky zhurnalista: yurydychne pidgruntia moralnykh norm zhurnalistyky pro ditei / Nataliia Dzomba // Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriia: Zhurnalistyky nauky: zb. nauk. pr. 2019. Vyp. 3. S. 110–121.

3. Dzomba N. Problemy zhurnalistyky moralni shchodo prav dytyny / Nataliia Dzomba // Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriia: Zhurnalistyky nauky: zb. nauk. pr. 2018. Vyp. 896. S. 33–40.

4. Dytiachyi forum u Zhytomyri [Elektronnyi resurs] // Podrobytsi (telekanal "Inter"), vypusk za 20 lystopada 2019 roku / Telekanal "Inter". Rezhym dostupu: <https://newsvideo.su/video/11812368>, vilnyi (data zvern.: 25.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

5. Dity v media: yak vysvitliuvaty y dotrymuvatysia pravyl : Spetsialnyi zvit / HO "Telekrytyka" ; za zah. red. N. Lyhachovoi, D. Dutsyk. K., 2016. 48 s. Rezhym dostupu: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, vilnyi (data zvern.: 28.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

6. Ivanov V. Serdiuk V. Zhurnalistyky etyka : pidruchnyk / Peredm. V. Mostovoho. 2he vyd., vypr. K.: Vyscha shk., 2007. 231 s.

7. Konventsiia OON pro prava dytyny. Elektron. pidruch. 49 s. Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf, vilnyi (data zvern.: 20.11.2019). Zahol. z ekranu. – Mova ukr.

8. Media ta prava dytyny. Posibnyk dlia zhurnalistiv, stvorenyi samymy zhurnalistamy / MediaWise ; MHO "Interniuz Ukraina". 2009. 64 s. Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, vilnyi (data zvern.: 28. 11. 2019.). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

9. Mizhnarodna federatsiia zhurnalistiv (MFZh). Normy ta pryntsypy vysvitlennia u media pytan, shcho stosuiutsia ditei // Media ta prava dytyny. Posibnyk dlia zhurnalistiv, stvorenyi samymy zhurnalistamy / MediaWise ; MHO "Interniuz Ukraina". 2009. C. 51–52. Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, vilnyi (data zvern.: 27.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

10. Na linii vohniu [Elektronnyi resurs] // Vypusk TSN. 19:30 za 20 lystopada 2019 roku / Telekanal "1+1". – Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=4F0BNABMAJY>, vilnyi (data zvern.: 25.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

11. Naidonova L. Yak zakhystyty dytynu v mediaprostori: psykholohichni aspekt / Liubov Naidonova // Dity v media: yak vysvitliuvaty y dotrymuvatysia pravyl : Spetsialnyi zvit / HO "Telekrytyka" ; za zah. red. N. Lyhachovoi, D. Dutsyk. K., 2016. S. 14–22. Rezhym dostupu: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, vilnyi (data zvern.: 20.11.2019). Zahol. z ekranu. – Mova ukr.

12. Plenarne zasidannia Verkhovnoi Rady Ukrainy (video) [Elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi veb-portal : sait. Elektron. tekst. dani. Rezhym dostupu: <https://www.rada.gov.ua/fsview/184531.html>, vilnyi (data zvernennia: 28.11.2019). Zahol. z ekrana. Mova ukr.

13. Svizha krov dlia Parlamentu [Elektronnyi resurs] // Podrobytsi (telekanal "Inter"), vypusk za 20 lystopada 2019 roku / Telekanal "Inter". Rezhym dostupu: <https://newsvideo.su/video/11812368>, vilnyi (data zvern.: 25.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.

14. Formuvannia pravosvidomosti ta informatsiinoi kultury za dopomohoiu prava // Tsymbaliuk V. S., Havlovskiy V. D., Hrytsenko V. V. ta in. Osnovy informatsiinoho prava Ukrainy: navch. posib. / Za red. M. Ya. Shvetsia, R. A. Kaliuzhnoho ta P. V. Melnyka. K.: Znannia. 2004. 274 s. Elektron. Pidruch. Rezhym dostupu: <https://buklib.net/books/32596/>, vilnyi (data zvern. 18.11.2019). Zahol. z ekranu. Mova ukr.